

■ Jak narodził się stan szlachecki?

W XIV i XV wieku w Europie zaszły istotne zmiany. Dotyczyły one między innymi wojskowości, w tym uzbrojenia. Stosowano coraz lepsze kusze i broń palną, przed którymi nie chroniła rycerska zbroja. Rycerze przestali być najważniejszą siłą bojową ówczesnych armii. Ich miejsce na polach bitew zajmowały coraz częściej wojska zaciężne, czyli zawodowa armia. Były one skuteczniejsze w walce niż rycerstwo.

W tym okresie coraz bardziej opłacalna stawała się uprawa ziemi. Sprzedaż zboża przynosiła większe zyski niż wyprawy wojenne. W tej sytuacji rycerze, zamiast walczyć, zaczęli więcej czasu poświęcać na zarządzanie swoimi majątkami ziemskimi. Tak powstała grupa społeczna nazywana **szlachtą**. Jej członkowie odczuwali dumę z przynależności do tego stanu i rycerskiej przeszłości swoich przodków.

Szlachta dążyła do zwiększenia produkcji rolnej, dlatego powiększała swoje gospodarstwa. Osiedlano w nich chłopów, którzy za prawo użytkowania ziemi musieli odrabiać **pańszczyznę**. Z czasem niektóre dawne rody rycerskie zgromadziły olbrzymie majątki ziemskie.

CIEKAWOSTKA

Stan szlachecki był stanem zamkniętym. Oznacza to, że nie można było zostać jego przedstawicielem inaczej, niż poprzez urodzenie się w rodzinie szlacheckiej. Jedynie w uznaniu wyjątkowych zasług monarcha mógł nadać na przykład mieszczaninowi godność szlachecką.

Pańszczyzna – przymusowa praca w polu, usługa świadczona przez chłopów na rzecz właściciela gruntu w zamian za możliwość użytkowania ziemi.

– TEKST ŹRÓDŁOWY –

Nabycie i utrata szlachectwa

Szymon Starowolski, pisarz żyjący na przełomie XVI i XVII wieku, opisał, w jaki sposób można było uzyskać i stracić szlachectwo.

Zaliczani do szlachty ci tylko być mogą, których przodkowie, za męstwo do tego stanu wprowadzeni, znakiem rodowym [herbem] byli obdarowani, albo którzy teraz sami męstwem swoim klejnot [herb] uzyskali [...]. A znowu traci się szlachectwo tymi dwoma sposobami: na mocy królewskiego dekretu [rozporządzenia] za popełnienie czynu haniebnego lub ohydnej jakiej zbrodni albo za pospolitą chęć zarobkowania, jeśli ktoś mianowicie poniechawszy wojska i ziemiańskiego zajęcia, kupiectwem się zajmie bądź karczmarstwem, czy sztuce jakiej mechanicznej [rzemiosłu] się poświęci. [...]

Źródło: Szymon Starowolski, *Polska albo opisanie położenia Królestwa Polskiego*, przekład, wstęp i komentarze A. Piskadło, Kraków 1976, s. 126.

PRACA Z TEKSTEM ŹRÓDŁOWYM

1. Wyjaśnij, jak można było stać się szlachcicem.
2. Odpowiedz, co powodowało utratę szlachectwa.

Szabla, podobnie jak herb, była oznaką przynależności do stanu szlacheckiego. Początkowo mogli ją nosić wyłącznie szlachcice. Z czasem prawo do noszenia tego rodzaju broni uzyskali także mieszkańcy niektórych miast, na przykład Krakowa.